

A PROJEKT SZÖVEGES ÖSSZEFOGLALÁSA

A Magyar Művelődéstörténeti Lexikon előmunkálatai mintegy negyedszázada kezdődtek, majd tíz év adatgyűjtését és szervező munkáját követően, 2003-ban jelent meg az első, 2012-ben a 13., befejező kötet, és 2014-ben, 14. kötetként, a mutatók. *A projekt célja e könyv formátumban megjelent munka online közzététele, úgy, hogy minden szócikk ismételt lektorálva legyen, szükség szerint újak is íródjanak vagy a régiak aktuálisakra legyenek cserélve, a szócikkek között relációk épüljenek ki, összetett keresés, továbbá csatlakozó al-adatbázisok segítsék a kutató munkáját* (<http://mamul.btk.mta.hu>, erre közvetlen link: <http://mamul.hu>).

Az alapkérdés: mintegy 8 évszázad kulturális örökségének számbavételével megválaszolni (tudván tudva, hogy a teljesség lehet ugyan igény, de mindig elérhetetlen), milyen volt a vonatkozó időszak magyarországi műveltsége, kultúrája? Miben és mennyiben tért el a nyugat-európai modelltől (ha eltért)? Másképpen fogalmazva: melyek a művelődési viszonyok legfőbb sajátosságai? Milyen volt a jellemző értelmiségi lét? Ezekre a kérdésekre az adatbázisban sehol nem található *közvetlen, direkt válasz*; hiszen az szükségszerűen leegyszerűsítő lenne. De az adatbázis egésze, a maga komplexitásában és relációiban kirajzolja a válaszokat.

Megjegyezném, hogy hasonló adatbázist nemzetközi összehasonlításban sem ismerek. Igaz, eme kijelentéskor mindig eszembe jut az RMNy szellemi atyjának, Borsa Gedeonnak a megállapítása: kulturáltabb nemzeteknél (francia, német, angol stb.) nem lehetett volna a vállalkozást (RMNy) megvalósítani, hiszen egyetlen város egyévi könyvtermése vetekszik a 16. századi Magyarországéval. Esetünkben is hasonló a helyzet, ám a Habsburg Monarchia felbomlása óta létrejött (cseh, szlovák, román, horvát, szerb stb.), a miénkhez viszonyítható nagyságrendű és történelmi szerepű régióknál sincs ilyen jellegű kulturális adatbázis.

Alapvetések

A történetírás által középkornak és kora újkornak nevezett korszakot egy 19. századi fogalom új életre keltésével **régiségnek** neveztem. Számos és jogos érv hozható fel a régiség különböző korszakolására (amelyek a MAMÚL-ben is önálló szócikk!), továbbá ezen belül a stíluskategóriák (reneszánsz, barokk, sőt időnként a szakirodalomban mintha a középkor is stíluskategória lenne) használatára. Ám jól látták ezt a 19. századból: a középkor és kora újkor, legalábbis kulturális szempontból, alapvetően más, mint az a korszak, amely valamikor a 18. század közepétől, második felétől, más jellemzőiben (rohamos technikai fejlődés) a 19. századtól

elkezdődött. Ma már úgy vélem, hogy szerencsésebb lett volna a könyv-formátumban megjelent kötetek címében sem a bevett történeti fogalmat használni, hanem egyszerűen azt írni: a *Magyar Régiség Művelődéstörténetének Lexikona*. S bár a fogalom a magyar szakirodalomban 19. századi, tökéletesen korrelál a 21. századi felfogással, elég, ha John Monfasani nézeteire utalok.

Mi a művelődéstörténet? Azaz: voltaképpen mi a lexikon/adatbázis tárgya? Van-e ilyen önálló diszciplína?

Magyarországon az interdiszciplináris gondolkodásmódnak és a művelődéstörténet ilyenfajta tág felfogásának atyja Klaniczay Tibor volt, az MTA Irodalomtudományi Intézetének egykori igazgatója, akit máig mesteremnek tekintek. A kultúrában, főleg a régiségben, minden mindennel összefügg – ezt a felfogást csak a projekt keretében elkészített internetes változat tudja jól megvalósítani, a linkek révén az anyag sokkal inkább képes kapcsolódni és kibomlani, mint egy lineáris és az ábécé rendjének alávetett olvasást követő lexikonban vagy akár egy – mindenképpen némileg önkényes csoportosításokba kényszerülő – enciklopédiában.

Az ókori, a középkori, továbbá a reneszánsz és barokk műveltség sajátja ez a megközelítés, a (ma definiált) tudományágak határainak állandó átlépése. Jellemzője ez azoknak a korszakoknak, amikor a modern diszciplínák még nem alakultak ki, s még nem triumfált a politika- és eseménytörténet. Egy humanista gyakran egyszerre klasszika-filológus és orvos. Ne feledjük: például az *irodalom* (pláne: szépirodalom!) szó nyelvújítás kori kreatúra, a régiségben nem létezett, a *litterae* pedig nem ugyanannak a fogalomnak a másik neve, hanem nagyon mást jelent.

A modern kor kutatói ezt mintha nem értenék. „Milyen többlettel tudna vajon szolgálni hozzájuk képest (mármint a szaktudományos lexikonokhoz képest) egy szokványos művelődéstörténeti lexikon?” – teszi fel a kérdést Gyáni Gábor.

Milyen többlettel? Vajon egy irodalomtudományi lexikon tárgyalja Esterházy Pál műgyűjtői, zenei vagy vallási tevékenységét? Vagy van-e olyan lexikon, amely a hétköznapi élet vonatkozásait (például: illemhely) vagy a mentalitástörténetet (például: atyai hatalom) is igyekszik feltérképezni?

Amit a projekt megvalósítója ért művelődéstörténeten: a szaktudományok által kihasított tudományszeletek együttes, komplex vizsgálata, ahol a vizsgálat tárgya sohasem elsősorban az esemény- vagy politikatörténet, hanem (az esemény- és politikatörténettől persze sohasem függetlenedő) szellemi, művészeti, tudományos, adott esetben hétköznapi termék, tevékenység, ezek szerveződése, időben változása. Ha van például egy kódexünk, abban lehet kép, lehet kotta, lehet szöveg, annak lehet kötése, lehet tulajdonosa, lehet őrzőhelye stb. Ahány lehet, ma már annyi diszciplína illetékes. Szó nincs arról, hogy egy szócikkben a szerzőtől elvárhatnánk ilyen komplex megközelítést, ez az esetek nagy részében szakszerűtlenségekhez vezetne, és csak nagy ritkán megvalósítható. A cél azonban nem ez, hanem az, hogy a lexikon egésze, a különböző, egymásra gyakran utaló szócikkek – és erre csak az online felület alkalmas – együtt tegyék lehetővé ezt a fajta tárgyalásmódot. Egy olyan korszakban, amikor a tudományágak mai felosztása még nem létezett, ez fokozottan jogos eljárás. Mint ahogy természetesen az is, hogy a mai tudományágak keretein belül vizsgáljuk a régiséget, nyilvánvaló, hogy a kicsiszolódott szakszavakról, végső soron a diszciplínák eredményeiről nem mondhatunk le.

És **mit jelent a magyar?** Röviden: magyarországit, pannonicust, hungarust, transylvanust. Tagadhatatlan, hogy ez a látszólag világos válasz számos problémát megkerül. Nehéz vagy alkalmasint lehetetlen meghúzni a pontos határát annak, hogy például egy brassói szász német nyelvű kézírata meddig egy hungarus alkotása és mettől a magyarországi német irodalom része. A lexikon, pragmatikus módon, átlép a problémán: nevük írásmódjával is jelzi a nemzetiségieket, senkit sem akar elmagyarosítani, de nációtól és felekezettől függetlenül minden olyan jelentős alkotót tárgyal (legalábbis célja szerint), akik az egykori királyi Magyarországon alkottak. Azokat is, akik nyilvánvalóan nem hungarusok, de jelentős magyar vonatkozású tevékenységet fejtettek ki. Bél Mátyás nevezetes önjellemzése („*lingua Slavus, natione Hungarus, eruditione Germanus*”) kell hogy figyelmeztessen mindennemű nacionalizmus kerülésére. A „ki-mi a magyar” kérdésére a hungarikumok adatbázisa kapcsán még visszatérek.

Az adatok ellenőrzése és bővítése levéltári és könyvtári kutatásokat tett szükségessé (Budapest, Kolozsvár, Pozsony, Kassa és Bécs levéltáraiban, illetve könyvtáraiban). Ezen kutatás sajátossága, hogy a kutató nem mindig azt találja, amit keres, viszont megtalál olyan adatokat, amelyekre nem is kutatott. Ily módon, a művelődéstörténeti adatbázis rekordjainak ellenőrzése közben, új kutatási, a jövőben publikálandó eredmények születtek Balassi Bálint, Czobor Mihály, Paksi Cormaeus Mihály életére és utóéletére vonatkozóan, továbbá több ezer – csak külföldi levéltárakban elérhető – missilis fényképét sikerült beszerezni. Ezek feldolgozása és publikálása természetesen még éveket vesz igénybe.

A lektori munkák előtt minden szerzőt (435 kutatót, az időközben elhunytak kivételével), felkértünk szócikkük újragondolására, kiegészítésére, a szakirodalom frissítésére.

A helynévazonosító al-adatbázis megfelel a nyomtatott kötetben lévőknek, egyéb mutatókra (a könyv-formátumban megtalálható szócikk-, szerző-, személynévmutatókra) az adatbázis jellege miatt nem volt szükség.

A programról

A program használatának egyetlen feltétele a regisztráció.

A bejelentkezett felhasználó az adatokat XML, Word és Excel formátumban exportálhatja (a szerver túlterheltségét megakadályozandó, itt bizonyos mennyiségi korlátok beépítése a jövőben szükségessé válhat), és használhatja fel munkájához.

A relációs adatbázis MySQL adatbázismotort használ, legfőbb előnye, hogy több százezer rekordmennyiséggel is megbízhatóan működik, továbbá ingyenes. Szintén ingyenes a felület programja: PHP, amely általános szerveroldali szkriptnyelv dinamikus weblapok készítésére. Ez a szkriptnyelv külső fájl használata helyett HTML oldalba ágyazható.

A bal oldali keresőben ugyanaz a mező többször is felvihető, így módon az enciklopédikus besorolás vagy a tárgyszavak (vagy más mezők) kombinációjával a legkülönbözőbb leválogatások készíthetők, a felhasználó állíthatja elő az őt érdeklő adatsort. A keresést 345 enciklopédikus besorolás és 595 tárgyszó segíti (vö. Magyar Művelődéstörténeti Lexikon – segédtablák.)

Azok a képek, amelyeknél erre szükség lehet (pl. térképek), nagyíthatók. Ez a funkció azonban csak akkor működik, ha erre jogosultságot tudunk szerezni, a képek tulajdonosainak többsége csak kis felbontású, kis méretű kép közléséhez járult hozzá. Itt jegyezném meg, hogy az adatbázisban található több ezer kép összes jogtulajdonosától (vö.: <http://mamul.btk.mta.hu/foto.html>) a közlést engedélyező nyilatkozatot szereztünk.

A szakirodalmakat nem csupán átszerkesztettük, hanem mindazokat a hivatkozásokat bekötöttük, amelyek internetes felüleleten – ismereteink szerint – elérhetők.

A rövidítések HTML fájlban érhetők el, ezek adatbázisba rendezését szükségtelennek ítéltm.

Magyarországi naplók és emlékiratok adatbázisa (16–18. sz.)

Sárdi Margit monográfiája jóvoltából rendelkezésünkre állt az összes 16–18. századi napló/emlékirat teljes körű bibliográfiája és az összes napló/emlékirat részletes adatlapja. Ezeket is adatbázisban rögzítettük, úgy, hogy a művelődéstörténeti adatbázis megfelelő szócikkéhez is (ha van ilyen) kapcsolódják. Az adatbázis rögzíti:

- a naplóíró legfontosabb személyi adatait,
- a napló sajátosságait, nyelvét, egykori és az utókor által adott címét, autográf vagy nem autográf voltát, a lejegyző személyét, a műfajt, a naplóírás célját, mintáit, párhuzamait, hatását, utóéletét,
- a megírás körülményét, úgymint a legkorábbi és a legutolsó esemény évszámát, a kezdés és zárás dátumát, a napló történetét,
- a stílus jellegét,
- a napló felfedezőjét, tulajdonosát, őrzőhelyét (felfedezéskor és ma),
- a vonatkozó szakirodalmat.

Az adatbázis felépítése, akárcsak a másik két adatbázisnál, MySQL/XML/PHP.

„Magyar emlékek külföldön” avagy „Hungarikum”-adatbázis

Részben az alább ismertetendő előzményekre építve, a MAMŰL online változatának függelékeként jött létre a hungarikum-adatbázis, amely mintegy 1700 rekordot tartalmaz. A munkacsoport vezetője Kőszeghy Péter (konceptió, programozás) volt, a munkatársak: Tamás Zsuzsa (szerkesztés), Kovács Zsuzsa (konceptió, adatfeltárás és -bevitel), Petneki Ábel és Petneki Áron (konceptió, adatfeltárás és -bevitel). A rekordok nagyrészt lengyelországi, ausztriai és itáliai történeti emlékekre vonatkoznak, kisebb részben a világ különböző gyűjteményeiben őrzött, illetve külföldi árverési katalógusokban felbukkant alkotások adatait tartalmazzák. Mindez a

feldolgozandó anyagnak csak egy töredékét jelenti. Az adatbázis 2016 végétől hozzáférhetővé vált a nyilvánosság számára.

Az adatbázis célja a külföldön található magyar tárgyi – művészeti és történeti – emlékek számontartása, valamint a vonatkozó információk közzététele folyamatosan bővíthető, könnyen hozzáférhető módon, mely a tárgyak leírásával, fotóillusztrációval, bibliográfiával, többféle keresési lehetőséggel kielégíti a nemzetközi tudományos kutatás igényeit. Az adatbázis információit a legkülönbözőbb történeti tudományok hasznosíthatják, ugyanakkor számot tarthatnak a szélesebb közönség érdeklődésére is.

Mi a hungarikum?

A szó valaha csak jelzős szerkezetekben, melléknévként fordult elő, vö. *vinum hungaricum*. Önállósult főnévként a könyvészetben jelent meg, általában többes számban: *hungarica*, amiből később a „hungarika-kutatás” származott. Ennek tárgya a Magyarországon keletkezett, vagy tematikusan ide kapcsolódó, vagy másutt, de magyarországi szerzők által alkotott nyomtatott és kéziratos művek összessége, különös tekintettel a külföldön őrzött példányokra. A hungarika-kutatás tanulságait igyekeztünk hasznosítani.

Előzmények

A 19. század második felében, a pozitivista kutatómunka során derült fény arra, hogy az (akkori) magyar határokon túli gyűjteményekben is jelentős mennyiségű hazai vonatkozású történeti forrás rejtetik. Az országos, történeti jellegű kiállítások, így elsősorban az 1885-ös ötvösmű-kiállítás és legfőképpen az 1896-os ezredéves kiállítás ébresztette rá immár nemcsak a szakembereket, hanem a szélesebb, ún. „műveltebb” közönséget is arra, hogy a történelem viharai – törökdúlás, háborúk stb. – következtében, de diplomáciai kapcsolatok révén is mi minden került külföldre. Az egykorú történetírás fő tendenciája szerint ekkor alakult ki a „műkincseink vándorútja Bécsbe” fogalomköre, ti. hogy a magyar művelődéstörténet azért szegényesebb emlékekben szomszédainál, mert a Habsburgok minden mozdítható értéket kivittek az országból. Ennek máig ható nézetét Siklóssy László hasonló című, 1919-es publikációja népszerűsítette. Ugyanakkor a tudományos alap kutatások hézagossága miatt – ebbe igencsak beleszólt a külpolitikai helyzet is – a Trianon utáni „vagyonmegosztási tárgyalások” néhol nagyon nehezen haladtak előre, és a Velencei Egyezmény egyáltalán nem foglalta magában valamennyi, a revindikáció tárgyául tekintett történelmi emléket (legjobb példa erre a Bocskai-korona 20. századi története).

A trianoni békeszerződés miatt jelentős műkincsállománytól megfosztott Magyarországon a külföldön lévő/külföldre került magyar műalkotások feltérképezését Genthon István tervezte és kezdte meg, aki az 1930-as évektől kezdve gyűjtött információkat külföldön fellelhető magyar művészeti emlékekről, s mint a Római Magyar Akadémia igazgatója 1941-ben megbízta Florio Banfit, hogy publikálja a történeti kutatásai során összegyűjtött adatait az Itáliában található magyar történeti emlékekre vonatkozóan. Banfi katalógusa 1942-ben olaszul jelent meg, frissített, javított kiadása magyarul 2005-ben. Genthonnak a Szépművészeti Múzeum irattárában, majd az MTA BTK Művészettörténeti Intézetében őrzött hagyatéka azonban rendezetlen maradt,

emlékirata pedig (melyben e kutatásokra vonatkozó háttérinformációkat reméltünk) nemrég esett áldozatául az enyészetnek. Munkáját többen is megkísérelték folytatni, kiegészíteni, illetve az anyagot összeszerkeszteni, máig sikertelenül. Egyébként az akkori lokalizáció egy része mára elvesztette aktualitását, hiszen a tárgyaknak koránt sincs minden esetben végleges helye.

Értelmezésünkben a hungarikum tehát

a külföldön található, magyar vagy magyarországi vonatkozású műtárgy – fogalmazhatnánk egyszerűen. A recens feltárás kénytelen bővíteni, finomítani a tényleges kategóriákat. Nagyon sok mindenben irányadók a könyvtári hungarikumok meghatározásai, azonban értelemszerűen ezeket a sémákat sem lehet automatikusan ráhúzni az itt követendő szempontokra.

Területi kritériumok

A „külföld” fogalma egyértelmű: az 1918 előtti országhatáron kívül eső terület. Itt egyedüli vita tárgyát a tényleges „társországok” képezik, tehát Horvátország, Szlavónia és Dalmácia, lévén ezek a középkortól kezdve mind királyságok. Erdély (és a hajdani határőrvidék) viszont – a 18–19. századi osztrák közigazgatási önállósítás ellenére és az 1848-as, majd az 1867 utáni állapotoknak megfelelően – a történeti Magyarország integráns része maradt. Külföldnek számítanak viszont azok a területek, melyek a középkorban hosszabb-rövidebb ideig ténylegesen a magyar királyság fennhatósága alatt álltak, vagy csak igény formájában, nominálisan jelentek meg, mint pl. macsói bánság, bosnyák királyság, Halics, Lodoméria, netán a jeruzsálemi királyság...

Személyi kritériumok

Nehezebb kérdés a „ki a magyar”, sőt a „ki a magyarországi” kategória meghatározása. Ebben elsősorban a területi elv és a „hungarus-tudat” játszik fő szerepet. Ad adszurdum: Henzi tábornokról mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy magyar. Holott debreceni születésű volt, és Buda várában halálozott el.

Egy másik problematikus, ám hungarikum-kategória azoknak a nem hungarusoknak a csoportja, akik életük egy részében Magyarországon működtek. Ez a könyvészetben világosan megfogalmazódott: magyarországi működésük idején írt műveik a hungarika-katalógusok részei. (pl. Comenius Patakon írt *Orbis pictusa*). Ez a műalkotások és kulturális, történeti vonatkozású tárgyak esetében már kissé nehezebb.

Az időhatárok köre

A kiindulópont a honfoglalás kora. A Kárpát-medence korábbi, népvándorlaskori, római, bronz-, réz-, kőkori stb. stb. régészeti leleteit (pedig ezekből szép számmal került külföldre) ebben a rendszerben nem tudjuk regisztrálni.

A felső határpont kialakításánál egyrészt a MAMŰL eredeti koncepciója, másrészt a tárgyak egyre növekvő sokasága közmegegyezéssel dátumot kényszerített ránk. A MAMŰL eredetileg a 18. század végéig, a 19. század elejéig fogta át a magyar(országi) művelődéstörténetet. A legnagyobb hagyományos cezúra az I. világháborúval, illetve annak elvesztésével húzható meg, ezért 1914-ben állapítottuk meg a lezárás dátumát – azonban itt is engedményeket tettünk 1918-ig, de ez a jelen munkálatban semmiképpen nem léphető át.

A tárgyak köre

Első helyen állnak természetesen a képzőművészet és iparművészet egyedi alkotásai: festmények (táblakép, freskó stb.), szobrok, ötvöstárgyak, kárpitok stb.

A katalogizálásból kizártuk a sokszorosítással készült alkotásokat és tárgyakat.

Más kérdés, hogy esetleg egy-egy fenn nem maradt objektum fényképét mint a tárgy dokumentálását ide soroztuk (pl. Teleki Sándor gróf utóbb Victor Hugónak ajándékozott cífraszűre egyedül Charles Hugo fényképén maradt fenn).

Az iparművészet területén ugyancsak vannak határ- és problematikus esetek. Itt is a szerialitás lehetősége teszi kérdésessé, hogy feldolgozandó-e az emlék. Míg a holicai fajanszokat – bár nagy számban állították elő – ide vesszük, a herendi porcelánkészleteket – miután azokat meghatározott mintákkal díszítették (Viktória-, Apponyi- stb. stb.) – nem soroljuk ide, csak és kizárólag a teljesen egyedi, egyetlen alkalomra, egyetlen személynek stb. készült herendi dísz tárgyakat. (Tehát Déryné, a kardját pengető huszár, Ludas Matyi stb., a mindenkor nagy emberek mellszobrai – Kossuthról Gömbösön át Sztálinig – ki vannak zárva).

A következő csoport a történeti vonatkozású tárgyaké, amelyek a hazai történelem személyiségeihez vagy eseményeihez köthetők.

Az épületek, emlékhelyek esetében is nehéz a határok meghúzése, hiszen valamilyen magyar esemény vagy látogatás révén szinte egész Európa valamennyi jelentős építménye ide lenne vonható. Pl. hova sorolandó a kölni székesegyház, amely a középkorban az aacheni zárandoklatra menő magyarok egyik fontos állomása, de itt került sor 1694. szeptember 26-án II. Rákóczi Ferenc esküvőjére is?

Ide tartoznak az emlékművek és emléktáblák, általában a magyar vonatkozású ikonográfia, a magyar történelem olyan személyiségei, akik megjelennek a külföldi ábrázolásokon.

Az ábrázolt (tehát a középkorban vagy kora újkorban élt) személy időbeliségét vesszük figyelembe és nem az alkotását. Ezért az ilyen ábrázolásokat egészen a huszadik század végéig nyilvántartjuk (pl. Szent Erzsébet vagy Szent István alakja).

Végül a kétségesek és a nem hungarikumok csoportját azért kellett regisztrálnunk, mert a köztudatban, a publicisztikában, sőt sokszor a tudományos hagyományozás révén is sok olyan tárgyat tartunk számon hungarikumként, amely valójában nem az, vagy hungarikum volta legalábbis erősen kétséges (pl. a melki fejereklyetartó, melyet a magyar kézikönyvek, kiállítási katalógusok rendszeresen magyar munkának és Szent Kálmán relikviájának tartanak, I. Serliert erdélyi fejedelem stb.).

Az adatbázis felépítése, akárcsak a másik két adatbázisnál, MySQL/XML/PHP.

– Egy-egy emlékre vonatkozó rekord az alábbi mezőket tartalmazza:

– cím/ magyar vonatkozás,

- hely (tér/ség/ország egykori neve; mai neve; tartomány/megye; helység; őrzőhely egykor, ma; gyűjtemény/tulajdonos),
 - emlék1 (emlék jellege, alkotó, megbízó, személyi vonatkozás),
 - emlék2 (leírás: elhelyez(ke)dés, ikonográfiai tárgy, anyag, technika, méret, felirat, szignó, állapot, történeti vonatkozás),
 - kapcsolódó link(ek),
 - datálás (korvonalatkozás; a tárgy datálása: pontos datálás, illetve a század datálása),
 - kép(ek),
 - jegyzetek,
 - bibliográfia,
 - hungarikum jellege,
- továbbá metaadatok.

Az alábbi országokban található emlékek kerültek be az adatbázisba:

- Ausztrália
- Ausztria
- Belarusz / Fehéroroszország
- Belgium
- Bulgária
- Cseh Köztársaság
- Dánia
- Dél-afrikai Köztársaság
- Észak-amerikai Egyesült Államok
- Finnország
- Franciaország
- Fülöp-szigetek / Pilipinas
- Hollandia
- Írország
- ismeretlen
- Kanada
- Kenya
- Kínai Népköztársaság / Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó
- Lengyel Köztársaság
- Litvánia
- Mexikó
- Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága
- Németországi Szövetségi Köztársaság
- Olaszország
- Oroszország

- Portugália
- Románia
- Spanyolország
- Svájc
- Svédország
- Szlovénia
- Tanzánia
- Törökország
- Ukrajna
- Vatikán

Az országokon belül mindösszesen 377 helység.

Ez az adatbázis is a legkülönbözőbb összetett keresésekre ad lehetőséget. Mintegy 1700 rekordot tartalmaz, ez a világszerte fellelhető magyar emlékek mennyiségéhez képest elenyésző. Számuk, a becslések szerint, minimálisan 35.000–40.000. Azaz adatbázisunk a feldolgozandó adatok mindössze 4–5%-át tartalmazza. Egy ilyen nagyságrendű – megítélésem szerint alapvető fontosságú – adatbázis létrehozásához legalább egy vezető kutató, hét-nyolc tagú kutatócsoport, egy szerkesztő és egy rendszergazda hosszú távú együttműködésére lenne szükség.

2. A már közölt eredmények

azonosak a nyilvánossá tett adatbázissal. Terjedelmi okokból lehetetlen a több mint 6000 szócikk (kb. 500 szerzői ív) esetében felsorolni a szócikkek szövegén, szerkezetén, bibliográfiáján, képein végrehajtott különböző változtatásokat, a voltaképpen eredményeket. Az adatbázist mind belföldön, mind a határon túli magyarság körében igyekeztem előadásokban ismertetni, részletesen bemutatni (Budapest, MTA, Pécs, Hungarológiai Kongresszus, Kassa, Pozsony, Kolozsvár, Újvidék).

Éppen a vállalt feladat jellege miatt, pályázatomban publikácót – az adatbázison kívül – nem vállaltam. Két tanulmányom esetében azonban a MAMŰL tanulságait is felhasználtam, ezeknél feltüntettem az OTKA támogatását. Az elmúlt 3 év egyéb tanulmányainál vagy 2014-ben megjelent monográfiámnál, ahol nem közvetlenül az adatbázisok készítése során felmerült újdonságokat hasznosítottam – a kiírásnak megfelelően: „*A kutatáshoz tartozó...*” – ezt nem tartottam volna korrektnek.

3. A még nem közölt eredmények

A művelődéstörténeti adatbázis rekordjainak levéltári és könyvtári ellenőrzése közben – mint már említettem –, új kutatási, a jövőben publikálandó eredmények születtek Balassi Bálint, Czobor Mihály, Paksi Cormaeus Mihály életére és utóéletére vonatkozóan.

Mivel a hungarikum-adatbázis esetében az alap kutatások többnyire hiányoztak, felfedezés értékű, a jövőben publikálandó (adatszinten az adatbázisban már közzétett) eredmények születtek. Kiragadott példa: a bolognai magyar és horvát diákok címereinek feltárása.

4. A megvalósult projekt viszonya az eredeti költségtervhez

Miként az részjelentésekből és a végleges pénzügyi beszámolóból kitűnik, tartottuk magunkat az eredeti tervekhez, tudományos kutatóutakra, adatfeldolgozásra, valamint a kutatáshoz szükséges eszközök beszerzésére fordítottuk a megítélt támogatási összeget. Beszerzéseink és a projekt terhére történő kifizetéseink előtt kikértük a Hivatal előzetes engedélyét, szükség szerint konzultáltunk az MTA BTK Gazdasági Hivatalával és Jogi Osztályával.

5. Hogyan tovább? Az adatbázis jövője

Megjegyezném, hogy személyes tapasztalatom szerint az adatbázis alapjául szolgáló *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*t nemcsak a magyarországi kutatóhelyek, hanem a határon túli (felvidéki, erdélyi) egyetemi könyvtárak és levéltárak is kézikönyvként használják. Bécsben, az ÖNB-ben *ez az egyetlen magyar nyelvű szabadpolcos könyv*, a sokkal többet nyújtó, online elérhető adatbázis valószínűleg még nagyobb érdeklődésre számíthat. Szélesebb körű hatást azonban nyilvánvalóan csak egy angol nyelvű változat fejthetne ki, sajnos a fordítás támogatását célzó eddigi lépéseim sikertelennek bizonyultak. Az adatbázis teljes tartalmának hozzáférhetővé válása óta (két hete) a mai napig (anélkül, hogy bármi hirdetés, PR-tevékenység lett volna) több mint 400 felhasználó regisztrált.

Az adatbázisoknak ugyanaz az előnye, mint a hátránya. A könyv formátummal szemben egy sokkal rugalmasabb, jól kereshető felület, ám karban kell tartani, mind programtechnikai, mind szakmai szempontból, különben nem működik és elavul. A könyv (majdnem) örök, az adatbázis a technika napi változásainak kitett. Éppen ezért sajnálom, hogy a projekt lezárultával nem lesz mód a programozás korszerűsítésre, az új történeti-filológia eredmények beépítésére. Természetesen – immár nyugdíjban – igyekszem ezt a munkát folytatni, de ez semmiképpen nem egy emberes/nyugdíjas feladat.

Budapest, 2016. december 21.

Kőszeghy Péter